

ESEU

Sufletul în vremea deconstrucției

Alexandru Budac

*Byron în rețea sau Cum a rămas
liberă canapeaua doctorului Freud*

Editura Humanitas, 2009

Punînd la bătaie un titlu foarte occidental și o armată de note de subsol, Alexandru Budac aduce vești bune pentru cei ce se temeau că, după valuri succesive de modernizări, literatura nu mai are cum să vorbească despre „suflet”. De formație intelectuală complexă, eseistul timișorean caută să explice, în cartea sa de debut, modelul dezontologizat, dar prolific imaginativ al prozei postmoderne prin prisma filozofilor cognitive de la finele secolului XX, semnificative pentru răsturnarea vechiului raport cartezian rațiune-imaginație. Dintr-un unghi pe cît de ambițios pe atît de rar în studiile de la noi, autorul promite să atace în manieră updatată concepte precum „conștiință de sine” sau „creativitate literară”, pe terenul deci al unui postmodernism ce face inoperante interpretările tradiționale ale narațiunii și personajului în termeni de etică, metafizică, interioritate. Viziunea „omului-puzzle”, dezasamblat, din prozele lui Pynchon, Cărtărescu; Crowley și Oțoiu, reface pe terenul figurației literare concluziile unor Douglas Hofstadter, Daniel Dennet sau Antonio Damasio, cu privire la dislocarea conceptului de „eu”, hazardul neuronal de la baza conștiinței sau similaritatea „programului” minții cu *pattern*-uri non-umane (din matematică, de pildă), de unde și speculațiile distopice asupra inteligenței artificiale.

Legăturile dintre literatură și științe în cadrul epistemei postmoderne sînt, desigur, mai adînci decît simplul transfer tematic sau lexical, Ion Manolescu explorînd – printre singurii la noi – intimitatea tehnologiilor computaționale cu tipul de narațiune numit „fractalică”. Alexandru Budac, la rîndul său, le-ar fi putut găsi teoriilor neurologice un sol fertil de ateri-

zare în chestiuni de poetică, de vreme ce mecanismul gîndirii, descris prin „fluiditate conceptuală”, labilitate browniană de analogizare și „autoreferențialitate”, se vedește a funcționa – așa-zicînd – „estetic”.

Relevanța descrierii cognitive a personalității pentru geneza și interpretarea literaturii descentrate a postmodernismului rămîne însă, de cele mai multe ori, neclară. Cititor pasionat pînă la imersiune de teoriile pe care le desfășoară cu lux de citate, Alexandru Budac evită cu grație, pe de altă parte, să limpezească apele conceptuale sau să explice la ce nivel – antropologic, procedural, pur... metaforic? – înțelege aerul de familie paradigmatic în care cognitivul și esteticul își corespund. Tonuri nodale ale discuției (anticipate, unele, în introducere) se estompează, din păcate, pe fondul simfoniei vocilor (critice sau filozofice) de autoritate. Eseistul menționează, de exemplu, diferența de finalități între demersul științific, orientat, chiar și în era dispersiei, spre o raționalitate intrinsecă, deci spre „adevăr”, și cel artistic, consumat (în postmodernism, mai cu seamă) în zona „retoricii și a tropilor”. Problema – care e, de fapt, una de coerență teoretică a studiului – nu e totuși tranșată, mai ales că uneori autorul pare să găsească în literatură doar confirmarea ipotezelor filozofice, pe cînd altele el admite incommensurabilitatea esteticului („de cîte ori se apropie de produsele cu adevărat valoroase ale imaginației, șteoria lui Hofstadter lasă impresia că a ajuns prea tîrziu”).

Două discursuri distincte merg, de fapt, unul lîngă celălalt, în măsura în care literatura se revelează, cu toată încercuirea filozofică la care e supusă, (tot) un „mister” (în sensul stimulator al cuvîntului). Astfel că, dacă prima sută de pagini va face deliciul chițibușar al amatorilor de gadget-uri teoretice anglo-saxone, cea de-a doua parte a volumului va oferi analize literare mai degrabă de sine stătătoare, neîndoielnic însă e-florescente în observații și referințe. Doar patru autori în focus, insuficienți pentru a susține o „paradigmă”, dar îndeajuns de greu epuizabili pentru a îndreptăți lecturi complexe, vii, stratificate.

Adriana Stan

22 lei